

LUNDS
UNIVERSITET

Konstnärliga fakulteten I
Malmö

1
LU dnr V 2018/1002

YTTRANDE
2018-08-28

Dnr Ku2018/00773/KO

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Betänkandet SOU 2018:23 *Konstnär - oavsett villkor?*

(DnrKu2018/00773/KO)

Bakgrund

Lunds universitets vision är att vara ett universitet i världsklass som förstår, förklarar och förbättrar vår värld och människors villkor. Universitetens huvuduppdrag är att utbilda och forska med hög kvalitet på konstnärlig och vetenskaplig grund, samt samverka med det omgivande samhället. Konstnärliga fakultetens huvudsakliga uppgift är att utbilda professionella konstnärer, forska på konstnärlig grund och sprida den konstnärliga kunskapsbildning som skapas inom verksamheten i det omgivande samhället.

Konstnärlig och kulturell verksamhet är en självklar del av det akademiska uppdraget vid många internationellt framstående lärosäten. Starka kulturverksamheter och framträdande konstnärer knutna till universitetet bidrar till lärosätets profilering och attraktivitet. Lunds universitet och Göteborgs universitet är de enda flerfakultära universiteten i Norden där både konstnärligt och vetenskapligt grundad utbildning och forskning bedrivs. Inom Lunds universitet finns hög kompetens och omfattande verksamheter inom de konstnärliga, kulturella och kulturinriktade områdena. Lärosätenas konstnärliga kunskapsbildning har kommit i fokus sedan 2009, då konstnärlig doktorsexamen skrevs in i högskoleförordningen. Den konstnärliga forskningens performativa och omskapande arbetssätt har visat sig ha betydelse, inte bara för den konstnärliga praktiken, utan också för kontakten med andra vetenskapsområden. En viktig väg framåt för Lunds universitet är därför att öka kännedomen om vad den konstnärliga kunskapen och kunskapsbildningen kan innebära samt intensifiera utbytet av kunskap och metoder med andra akademiska verksamheter.

I detta syfte har Lunds universitet tagit fram en särskild strategi för kultursamverkan för perioden 2018-2026. Strategin för kultursamverkan syftar till att ytterligare stärka universitetets samverkan - internt och externt - inom konst och kultur. Målet är att konstnärliga kompetenser, konstnärlig och kulturinriktad kunskap ska verka tillsammans med övrig vetenskaplig kunskapsbildning och bidra till universitetets

framgångar i utbildning och forskning i betydligt högre grad än idag. Målet är att konstnärliga och kulturella verksamheter och kompetenser ska vara självklara och väl kända delar av Lunds universitet.

I utredningens kapitel 5 (Viktiga samhällsförändringar) läggs särskilt vikt vid konstnärernas roll i dessa samhällsförändringar, inte minst de som är kopplade till hållbar utveckling. *"Utredningen har i sin kartläggning funnit att konstnärernas kunskande och erfarenheter inte tas tillvara i tillräcklig utsträckning vid samhällsförändringar"* (s 351, 9.2.1). Lunds universitet besitter en unik bredd, både vad gäller forskning och utbildning, vilket gör det möjligt att på ett sammanhållet och kreativt sätt svara mot samhällsutmaningarna och det globala uppdrag som Agenda 2030 innebär. Tack vare universitetets bredd finns även goda möjligheter att utveckla den konstnärliga kunskapsbildningens roll i bredare samhällsutmaningar. Under 2018 har exempelvis ett förslag till universitetsgemensam forskarskola, med representanter från samtliga fakulteter, med fokus på samhällsutmaningar och Agenda 2030 tagits fram.

Sveriges riksdag beslutade i april 2018 dessvärre att inte stödja förslaget om ett återinförande av estetiska ämnen som obligatoriska i gymnasieskolan. Lunds universitet beklagar beslutet och konstaterar att det bland mycket annat just motverkar utredningens intentioner om att stärka konstnärers roll i samhället och samhällsutvecklingen.

Inledning

Överlag är Lunds universitets, genom konstnärliga fakultetens, uppfattning att utredningen är väl genomförd och att den på ett grundligt och relevant sätt beskriver svenska konstnärers villkor och förutsättningar idag. Det är positivt att utredningen betonar konstnärers betydelse för hela samhället, och att denna betydelse verkar öka i ett samhälle med stort behov av kreativitet. Konstnärliga fakulteten ställer sig i allt väsentligt bakom utredningens beskrivningar av villkor och utmaningar. Utredningen ser även ett behov av att tillskjuta särskilda medel till konstnärlig forskning och inte enbart överlåta detta till de lärosäten som är huvudmän för utbildningarna. Det är positivt och viktigt för utbildningarnas tillväxt - och för möjligheten att utbilda sig på högskolenivå på rimligt lika villkor oavsett huvudman. Att utredningen även konstaterar att dimensioneringen av antalet utbildningsplatser på högskolenivå inom det konstnärliga området idag ligger på en rimlig nivå välkomnas, då detta är något som ofta ifrågasatts.

Två fall av bristande saklighet

Tillvägagångssättet som utredningen har haft att genomföra samtal med relativt slumpvis utvalda aktörer gör att rena åsikter vid några tillfällen förs in som fakta. På sidan 213 (7.3.5) skriver utredningen att *"flertalet studenter redan är etablerade under utbildningen genom att de t.ex. har medverkat i stora utställningar."* Detta skulle motivera att nyutbildade konstnärer inte skulle behöva ett stöd, medan konstnärer som har varit verksamma i tio-femton år behöver det. Detta stämmer enligt fakultetens mening överhuvudtaget inte som generell tes. Här drar man långtgående slutsatser av en enstaka förlagen kommentar (källan redovisas inte). På sidan 357 (9.3.1) finns en annan framförd uppfattning, vars källa inte redovisas: *"antalet utbildningsplatser inom högskolan bör anpassas så att alla som utbildas kan försörja sig som professionella konstnärer"*. Med tanke på att det är en fri arbetsmarknad och inte löneanställningar, förutom lärartjänster, inom bildkonstområdet får nog detta betecknas som ett svepande uttalande som inte har någon förankring i verkligheten. Alumnundersökningar visar tvärtom att våra högskoleutbildade konstnärer klarar sig väl på arbetsmarknaden. Att försörja sig som konstnär är snarare svårt för dem som

inte har en högskoleutbildning, så troligtvis skulle en minskning av antalet utbildningsplatser få en motsatt arbetsmarknadseffekt.

Konstnärliga fakulteten (hädanefter fakulteten) undervisar och forskar inom fyra ämnesområden: fri konst, teater, musik och musikpedagogik. Kommentarer utgår således från fakultetens omvärldsanalys och erfarenheter inom dessa områden.

Sammanfattning

Fakultetens huvudsakliga kommentarer gäller avsnitt 9.3 De konstnärliga utbildningarna, men i några fall kommenterar vi även förslag inom andra områden som relaterar till konstnärliga utbildningar. Fakulteten ställer sig bakom förslagen till Motiv och inriktning (9.2.1) av politiken - däremot inte alla förslag på åtgärder. I kapitel 9.3 De konstnärliga utbildningarna, ställer vi oss huvudsakligen bakom 9.3.1 Allmänt om utbildningssystemet, 9.3.2 Konstnärliga högskolornas satsningar mot snedrekrytering och 9.3.3 Kulturskolans ansvar, men ifrågasätter eller har invändningar till förslagen gällande 9.3.4 Tillgänglighet till konstnärliga utbildningar och 9.3.6 Fortbildning för konstnärer. Vad gäller 9.3.5 Konstnärliga produktionshus för ungdomar har vi ingen åsikt.

Kommentarer till förslagen (kapitel 9)

9.2 En ny konstnärspolitik

9.2.1 Motiv och inriktning

Fakulteten ställer ig bakom förslagen till inriktning av politiken:

- Grunden för konstnärspolitiken är erkännandet av den betydelse konsten har för enskilda och för hela samhällets utveckling och vitalitet. Det motiverar att ansvar för konstnärernas villkor tas inom flera politikområden.
- Konstnärspolitiken ska bidra till att konstens frihet, egenvärde och kvalitet kan värnas. Politiken ska bedrivas enligt principen om armlängds avstånd.
- Konstnärspolitiken ska vara anpassad till aktuella behov och ge utrymme för nya konstnärliga uttryck.
- Konstnärernas kunskaper och erfarenheter ska tas tillvara bättre vid förändring, utveckling och förnyelse i samhället.
- Konstnärspolitiken ska medverka till att snedrekryteringen till konstnärliga högskoleutbildningar minskar.
- Konstnärspolitiken ska bidra till möjligheterna att verka professionellt i hela landet som konstnär.

9.3 De konstnärliga utbildningarna

9.3.1 Allmänt om utbildningssystemet

Fakulteten ställer ig bakom bedömningarna att de konstnärliga högskoleutbildningarna håller en hög nivå och är ändamålsenligt utformade och att det därför inte finns behov av att förändra dem; att det i många fall behövs fortbildning för att upprätthålla den konstnärliga karriären livslångt samt att det behövs strategiska insatser för att minska snedrekryteringen till de konstnärliga högskoleutbildningarna.

9.3.2 Konstnärliga högskolornas satsningar mot snedrekryteringar

I detta avsnitt föreslås att UKÄ och UHR får i uppdrag att utvärdera lärosätenas arbete för att bredda rekryteringen. Utredningen påtalar att "konstnärliga högskoleutbildningar hör till de mest snedrekryterande när det gäller socioekonomisk bakgrund" (s. 210; 7.3.4). Utredningen anser att "uppföljningen av de insatser som högskolorna genomför för att bredda rekryteringen skulle kunna förbättras" (s. 360). Fakulteten instämmer i att snedrekryteringen ur denna aspekt (socioekonomisk bakgrund) är ett problem, även om fakulteten inte håller med utredningen om att detta är den mest angelägna frågan inom utbildningsområdet (s 358; 9.3.1, s 359; 9.3.2),

och välkomnar en utvärdering av UKÄ/UHR som också kan väntas medföra konstruktiva rekommendationer.

I sammanhanget bör nämnas en annan problematik inom snedrekrytering (etnisk/språklig bakgrund) som kan uppfattas som specifik för flera utbildningar inom teaterområdet: antagningsproven till konstnärliga kandidatprogram i skådespelarkonst och i sceniskt och dramatiskt författande ställer jämförelsevis höga krav på de sökandes behärskning av det svenska språket, och det kan argumenteras att det inte finns någon självklar och enkel lösning för att gynna en ökad tillgänglighet/breddad rekrytering till dessa utbildningar ur språklig aspekt.

9.3.3 Kultursko/ans ansvar

Fakulteten ställer sig bakom bedömningen att Kulturskolan har en väsentlig roll att spela för "*vilka som så småningom finner en väg till de högre konstnärliga utbildningarna*" och att utvecklingen av Kulturskolan därmed är viktig att prioritera.

Lunds universitet tillhör de lärosäten som fått medel för att utveckla utbildningar inom det så kallade Kulturskoleklivet och ser i den satsningen stora möjligheter att på sikt bidra till både breddad rekrytering och ökad förståelse/kännedom om konstnärers betydelse i samhällsutvecklingen. Eftersom fakulteten finns i Malmö, och med tanke på demografin/befolkningsstrukturen i staden, ser vi fortsatt goda möjligheter till ett än mer utvecklat och nära samarbete med Malmö stad och andra lokala och regionala aktörer kring ökad tillgänglighet. Redan idag finns ett utvecklat samarbete inom musikområdet kring t ex El Sistema, men genom bland annat Kulturskoleklivet ser fakulteten ytterligare framtida samarbetsmöjligheter lokalt och regionalt inom teater/scenkonst, fri konst med flera konstnärliga områden.

9.3.4 Tillgänglighet till konstnärliga utbildningar

Utredningen förespråkar att tillgängligheten till de konstnärliga högskoleutbildningarna ökar genom att i samarbete med lokala aktörer flytta delar av sina aktiviteter till socioekonomiskt svaga bostadsområden (s. 362 f). Förutom breddad rekrytering kan en sådan ökad tillgänglighet enligt utredningen också väntas öka konstens betydelse för samhällsutvecklingen, samhörigheten i lokalsamhället och det demokratiska engagemanget.

Fakulteten håller delvis med om analysen att de konstnärliga utbildningarnas närvaro på en plats kan ha de effekter som beskrivs. Men fakulteten motätter ig för laget som en rell modell av flera skäl. I analysdelen av utredningen redovisas mycket intressant statistik som exempelvis visar att andelen yrkesverksamma konstnärer med icke-svensk bakgrund motsvarar procentandelen i befolkningen i stort, samt att konstnärer tar emot allmänt försörjningsbidrag i lägre utsträckning än befolkningen i övrigt, trots väsentligt lägre medianinkomst. Men i det här förslaget redovisas ingen som helst statistik eller annan grund för åtgärden. Utredningen hävdar till och med att detta är den mest angelägna frågan inom utbildningsområdet (s 358 och 359). Den analysen motsätter fakulteten sig, då det finns ett antal minst lika angelägna frågor inom vårt utbildningsområde (urholknings av finansieringen av grundutbildningen, avgifter för studenter utanför Europa för att nämna några) bredvid snedrekryteringen. Utredningen föreslår utan något som helst faktaunderlag, att högskolorna ska göra dyrbara och omfattande flyttar av utbildningarna ut till "socioekonomiskt utsatta områden" utan någon redovisad grund för förslaget, eller något ekonomiskt underlag. Fakulteten motätter ig ock å för laget på mer principiell grund; vi bedömer att varje enskilt lärosäte bäst kan bedöma och utforma åtgärder som utifrån deras specifika förutsättningar har bäst effekt på tillgängligheten - både till de egna och till andra konstnärliga högskoleutbildningar.

9.3.5 Konstnärliga produktionshus för ungdomar

När det gäller förslaget om konstnärliga produktionshus har fakulteten inget åsikt. (I Malmö finns för övrigt liknande initiativ redan genom tex Drömmarnas Hus).

9.3.6 Fortbildning för konstnärer

Utredningen förespråkar att de konstnärliga högskolorna i större utsträckning erbjuder fristående kurser för att möta behovet av och efterfrågan på ett livslångt lärande hos yrkesverksamma konstnärer (s 367 f). När det gäller distansutbildning förordar utredningen digitala distanskurser för vidareutbildning av konstnärer. Fakulteten har flera invändningar mot förslaget, även om det kan finnas inslag av både distansutbildning och digitala inslag i utbildningsutbudet inom konstnärliga ämnen.

Principiellt anser fakulteten att det är viktigt att definiera vilken typ av fortbildning som är lämplig för de konstnärliga högskolorna att ansvara för. Den del av fortbildningsbehovet som det är lämpligt att de konstnärliga högskolorna tillhandahåller bör företrädesvis vara sådana som ligger inom våra respektive specialistområden, det vill säga som ligger nära den konstnärliga kärnan och respektive lärosätes utvecklade kompetenser.

Principiellt är det också viktigt att klargöra vilken typ av fortbildning som kan bedömas ingå i våra nuvarande uppdrag (och finansiering) och vilka som skulle kunna ingå med utökat uppdrag (och finansiering). En del fortbildningsinsatser lämpar sig för uppdragsutbildningar inom högskolan, andra löses sannolikt bättre inom branscherna.

När det gäller de konstnärliga högskolornas ansvar och roll för fortbildning idag finns redan goda exempel idag som man kan bygga vidare på. Fristående kurser och sommarkurser kompletterar redan nu det befintliga utbildningsutbudet och bland dessa finns flera som riktar sig till yrkesverksamma. Det kan exempelvis röra sig om fortbildning i nya tekniker, koppling till andra delar av yrkeslivet och samverkan med institutioner eller branschorganisationer men också ren konstnärlig fördjupning. Vi ser gärna ett utökat uppdrag inom området.

Det kan vara värt att notera att konstnärlig forskarutbildning också till en del fyller denna funktion. Medelåldern på de som går en konstnärlig forskarutbildning är högre än vid universitetets övriga forskarutbildningar.

När det gäller distansutbildning förordar utredningen digitala distanskurser för vidareutbildning av konstnärer och gör det till en "demokratisk fråga" (s 363 - 9.3.5), trots att man på s 362 (9.3.4) påpekar att stora delar av en konstnärlig utbildning bygger på fysisk närvaro och ett möte mellan lärare och studerande. För exempelvis teaterutbildningar, alldeles oavsett om "den tekniska utvecklingen ökar möjligheterna till interaktivitet i realtid" (s. 363 - 9.3.4) är digitala distanskurser problematiska. Teater är en konstform i *rummet*, och fakulteten ser av den anledningen mycket begränsade möjligheter att bredda rekryteringen på det sätt som utredningen här förespråkar. Detsamma gäller i stor utsträckning även musik och konst. Inom musikområdet finns dock i framtiden en utvecklingspotential för "interaktivitet i realtid" mellan lärare och student, som vi gärna ser får ökat stöd med nya resurser.

Inom konstnärlig utbildning spelar inte bara mötet mellan lärare och student en viktig roll. Centralt i utbildningarna är också studenternas möte med en publik och även om det fysiska mötet är unikt vid exempelvis en teaterföreställning och ett musikframträdande, så är de digitala utvecklingsmöjligheterna av de konstnärliga utbildningarna inom detta område något som skulle berika utbildningarna och bidra till breddat deltagande. Det är dock också något som kräver särskild finansiering.

Detta ärende har å Lunds universitets vägnar beretts av Konstnärliga fakultetens dekan och prodekan i samråd med ledningarna för Teaterhögskolan, Konsthögskolan och Musikhögskolan och Inter Arts Center.

Malmö 2018-08-30

Anna Lyrevik, dekan

Staffan Storm, prodekan